

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILAR FAOLLIGINI OSHIRISH

Batirova Zinat Nuratdinovna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 28-son maktab

Sultonova Nargisa Shonazarovna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 22-son maktab

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8038700>

Anotation: *the purpose of writing an article is to increase the activity of students in elementary school classes, to study psychological, psychological and pedagogical problems.*

Keywords: *doctor of Pedagogical Sciences in the general education system R.Safarova correctly returns to activating the mental activity of students and making it possible for them to be interested in the process of teaching.*

Аннотация: *целью написания статьи является повышение активности учащихся на уроках начальной школы, изучение психологических, психолого - педагогических проблем тату.*

Ключевые слова: *педагогика в системе общего образования доктор педагогических наук Р.Сафарова правильно обращает внимание на активизацию умственной деятельности учащихся и возможность их заинтересованности в процессе обучения.*

Anotatsiya: *Maqolani yozishdan maqsad boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilarning faolligini oshirish, psixologik, psixologik - pedagogik muammolarni o'rganishga qaratilgan tatiqotlar.*

Kalit so'zlar: *Umumta'lim tizimidagi pedagogika fanlar doktori R.Safarova o'quvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirishda va ularning o'rgatish jarayonida qiziqishlariga imkon yaratishni to'g'ri qayt etadi.*

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyevning “biz ta’lim va tarbiya tizimining barcha bo’g’inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o’zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz” degan fikri muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim amaliyoti ko’rsatishicha, maktab ta’limida fanlararo aloqadorlikni yo’lga qo’yish fan va jamiyat hayotida bugungi kunda sodir bo’layotgan integratsion jarayonlarning yorqin ifodasidir. Ushbu aloqadorlik o’quvchilarning bilimlarni ongli o’zlashtirishi, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirish va amaliy va ilmiy-metodik tayyorgarligini oshirishda muhim o’rinni egallaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o’rta ta’lim bitiruvchilarini darsda va darsdan tashqari mashg’ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda o’zlashtirgan bilim, ko’nikma va malakalarini erkin qo’llash imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy taraqqiyotning hozirgi bosqichida yangilanayotgan pedagogik tafakkur asosidagi ta'lim - tarbiya samaradorligiga erishish bevosita o'quvchilar faolligini oshirishga bog'liq bo'lib qolmoqda. Ma'nan eskirgan va ta'limning sho'rolar tuzumi davridagi avtoritar usuliga asoslangan shakllari bugungi kun talablariga javob

bermay qoldi. Zero, bugungi ta'lim jarayonida o'qituvchi hukmron bo'lgan, o'uvchining faolligi va mustaqil fikr yuritishga intilishini mutlaq bo'g'ib qo'yadigan o'qitish metodlaridan batamom voz kechish zarurligi ta'lim taraqqiyotining muhim shartidir. Buning o'rniga o'quvchi faolligini oshirish hamda mustaqil fikrlashga kengroq imkon beradigan pedagogik texnologiyalarni joriy etish kun tartibidagi dolzarb masalalardandir.

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish natijasida samaradorlikni oshirishning o'quvchi faolligi bilan bog'liqligi mazkur muammoni alohida tadqiq etish zaruriyatini yuzaga keltiradi. O'quvchi faolligining mohiyati, uni amalga oshirishning ustuvor yo'nalishlari, kelajak avlodni komil insonlar qilib tarbiyalashga tutgan o'rniga doir muammolar metodika ilmida kechiktirmay hal qilishi lozim bo'lgan vazifalardir.

Faollik arabcha "faol" so'zidan olingan bo'lib, biror ishga g'ayrat bilan kirishish, astoydil ishlash, ishchanlik ma'nolarini anglatadi. Shundan kelib chiqib o'quvchi faolligini oshirishni ta'lim jarayonida uning bilishga bo'lgan ishtiyoqi va intilishiga erishish, shunga odatlantirish, deyish mumkin. O'quvchilar faolligini oshirish masalasi bugun o'rta qo'yilayotgani yo'q. Forobiy, Al - Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino kabi Sharq mutafakkirlarining inson tafakkuri va aqliy kamoloti bilan bog'liq qarashlari bevosita ilm olish faolligi muammosiga daxldordir. Jumladan, Forobiyning ma'lum bir fan asosida tamoyillarni o'zlashtirish, undan tegishli xulosalar chiqarish, nomaqbul g'oyalarni dalillar bilan inkor etishning inson kamolotida muhim o'rin tutishi da doir mulohazalari, Beruniyning ta'limni izchillik, ko'rgazmalilik, muayyan tizim asosida tashkil qilish yuzasidan bildirgan fikrlari aslida o'quv - biluv faolligining asosini tashkil etadi.

Yigirmanchi asrning o'rtalaridan boshlab M.G.Davletshin, E.G'oziyev, M.Qodirov kabi psixolog olimlar, A.Zunnunov, K.Qosimova, O.Roziqov, Q.Abdullayeva va A.G'ulomov kabi pedagog metadoistlar o'quv - biluv faolligi ta'limiy muammosi yuzasidan e'tiborli kuzatishlarini bayon qilganlar. So'nggi yillarda esa Q.Yo'ldoshev, S.Matchonov, N.Saidahmedov, O'.Tolipov, R.Ibragimov, Q.Husanboevalarning ushbu muammoga daxldor tadqiqotlari yuzaga keldi. Shundan ham ma'lumki, o'quv - biluv faolligi ta'limning bilimlarni o'zlashtirish va uni amalda qo'llashning eng maqbul jihatlarini o'zida mujassamlashtiradigan asosiy sifat mezonidir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv - biluv faolligiga daxldor mavjud manbalarni quyidagicha ikkita guruhga ajratish mumkin:

1. O'quvchilar faolligini oshirishning psixologik, psixologik - pedagogik muammolarini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar.

2. O'quvchilar faolligini oshirishning umumpedagogik muammolariga bag'ishlangan tadqiqotlar.

Hech bir fan boshqa fanlardan ayri rivojlana olnaganidek, biz ham o'qish darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilari faolligini amalga oshirish muammosini tor yo'nalishda o'rgana olmaymiz va uni, tabiiyki, boshqa fanlar bilan bog'liqlikka olib qaraymiz.

Mazkur ilmiy - pedagogik tadqiqotlarda ta'lim jarayonida o'quvchilar faolligini oshirish xilma - xil omillarga bog'liq ekanligini muayyan darajada ko'rsatib o'tilgan. Bunday omillar orasida, avvalo, o'quvchining kasbiy salohiyati, o'z faoliyati davomida ta'lim - tarbiya metodlarini to'g'ri va o'rinli qo'llay bilish mahorati hamda

o'quvchilarning bilimlarini o'zlashtirish darajasi kabilar yetakchi o'rin tutadi.

"Tafakkur — inson ijodiy faoliyatining yuksak shakli, - deb yozadi M.Qayumova. Shuning uchun o'quvchilarda ijodiy faollikda va uning zaminida yotuvchi mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish umumta'lim maktablari oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri sanaladi".

"kichik yoshdagi o'quvchilarga, - deb yozadi taniqli metodist olim S.Matchonov, - ona tilini samarali o'rgatish uchun ularni tilni o'rganishga qiziqtirish, ularning o'quv faoliyatini faollashtirish va aqliy faoliyatlariga maqsadga muvofiq rahbarlik qilish xususan, o'quvchilarga materiallarni o'zlashtirish usullarini o'rgatish zarur.

Ko'rinadiki, darsda o'quvchilar faolligiga erishish ta'lim tizimini oldidagi dolzarb masalardan bo'lib, fan asoslarini puxta o'zlashtirishga qaratilishiga ko'ra metodika, barkamol shaxs tarbiyasiga daxldorligi jihatidan psixologiya bilan chambarchas bog'liqdir. Muammo yuzasidan olib borilgan tadqiqot boshlang'ich sinflarida o'quvchilar faolligini oshirish ta'limning keyingi bo'g'inlarida samaradorlikka erishishga asos bo'lishini tasdiqlaydi.

Umumiy ta'lim tizimidagi faollik esa o'quvchilarning kelajakda o'z kasbining fidoyisi sifatida el - yurt ravnaqiga xizmat qilishlariga zamin hozirlaydi. Demak, millionlab yoshlarning kelajakda jamiyat va vatan taraqqiyoti yo'lida nechog'lik kamarbasta bo'lishi ko'p jihatdan ularning ta'lim jarayonidagi faolligiga bog'liq. Zero, o'quv faolligi keng qamrovli barkamol avlod tarbiyasining muhim qirrasini tashkil etadi. Shunga ko'ra, u umumpedagogik muammo bo'libgina qolmasdan, g'oyat muhim ijtimoiy mohiyat kasb etishini ham aslo unutmazlik kerak.

Har jihatdan faol komil shaxsni tarbiyalash g'oyat murakkab jarayon bo'lib bu vazifani qay darajada amalga oshirish sub'ektiv va ob'ektiv omillarga ham bog'liqdir. Agar o'quvchi faolligining o'qituvchiga bog'liqligi sub'ektiv omillardan bo'lsa, o'quvchilar bilan birgalikda ularga xos ruhiy - pedagogik xususiyatlar, individual sifatlari, faoliyat turlari ta'lim jarayonining ob'ekti hisoblanadi. O'quvchilarning o'yin kichik maktabga kelmasdanoq boshlanuvchi o'yin faoliyati muhim o'rin egallaydi. O'yin kichik maktab yoshidagi bollar faoliyatining yetakchi tarmog'ini tashkil etadi.

O'quvchilarning o'yin jarayondagi faolligini pedagogik maqsadlarga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Negaki, o'yin jarayonida bolaning orzu - istaklari, intilishi va dunyoqarashiga xos belgilar ko'zga tashlanib turadi. Ammo boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilar faoliyatini faqat o'yindan iborat deb qarash ham yaramaydi.

Pedagogika fanlari doktori R.Safarova o'quvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirishda rebus - o'yinlar, topishmoqlar, turli jumboqlar muhim ahamiyatga molik bo'lib, savod o'rgatish jarayonining qiziqarli va sermazmun bo'lishiga imkon yaratishni to'g'ri qayd etadi.

O'yin va o'quv faoliyati boshlang'ich sinflarida ta'lim jarayonining o'zaro chambarchas ikki qismi bo'lib, o'quvchidan yaxlit yondashuvni talab qiladi. Shuning uchun o'qish va ona tili darslarida o'quv mavzulari mazmunini o'zlashtirishining talay qismini turli o'yinlardan foydalanish tashkil etadi.

Bolaning shaxsiy faoliyatida undagi jismonan harakatchanlik xususiyatlarini axtarib olish unchalik qiyin emas. Jismonan harakatchanlik o'quvchi hech qachon faoliyatda turg' un bo'lmay, hamisha tezkor, xatti - harakatga o'ch bo'ladi. Bunday

bolalar tartib - intizom haqidagi talablarni tez unutadi. Ularda ixtiyor siz harakatlar ko'proq bo'lib, o'quv jarayonida sinfdoshlariga teginib, xalaqit beradilar. Qo'l, oyoq harakatlarining uzluksizligi, ixtiyorsiz ovoz chiqarish, xirgoyi qilish, kitob, partalarni chalish kabilar oddiy holga aylanadi. O'uvchilardagi bunday tug'ma faollikni ta'lim - tarbiya maqsadlariga bo'ysundirish boshlang'ich sinf o'qituvchisidan o'z mahoratini tinmay oshira borishni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Umumiy o'rta ta'limning boshlang'ich ta'limdan Davlat ta'lim standart va o'quv dasturi. - T. : Respublika ta'lim markazi, 2017 yil
2. Matchonov S. Va boshqalar. Boshlang'ich sinf ona tili darslarini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish. - T. :Yangiyo'l poligraf servis, 2008 yil.
3. Matchonov S. va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi. - T.: Noshir, 2009 yil.
4. Hozirgi o'zbek tili faol so'zlarining izohli lug'ati. - T.: Sharq nashriyot - matbaa konsepsi aktsiyadorlik kompaniyasi. 2001 yil.